

Віта Корниєнко

Использование интерактивных технологий обучения в подготовке бакалавров гуманитарных наук по лингвистике в США

Аннотация. Рассматривается содержание основных технологий обучения в рамках подготовки бакалавров гуманитарных наук в прикладной лингвистике. Выделяются и детально рассматриваются три базовые формы деятельности студентов в контекстном обучении. Также анализируются основные принципы кооперативного обучения.

Ключевые слова: педагогическая технология, контекстная технология, академическая деятельность, квазипрофессиональная деятельность, учебно-профессиональная деятельность, менторинг, рефлексивный менторинг, кооперативное обучение.

Vita Kornienko

Using interactive learning technologies in the preparation of Bachelor of Arts degree in linguistics in the US

Summary. It is considered the maintenance of the basic technologies of training within the limits of preparation of Bachelors of Arts and Humanities in Applied Linguistics. Three base forms of activity of students in contextual training are allocated and considered in details. Also the main principles of co-operative training are revealed.

Key words: Pedagogical technology, contextual technology, the academic activity, quasiprofessional work, studying-professional work, mentoring, reflective mentoring, co-operative training.

УДК 37.061:377/378(377:4)

**Юрій Красильник,
м. Київ**

**СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ
ПРОФЕСІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ ВИКЛАДАЧА УНІВЕРСИТЕТУ
І ВИЩОГО ВІЙСЬКОВОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

Одним із важливих завдань на сучасному етапі розвитку Збройних Сил України є підготовка військових керівників з високим рівнем психолого-педагогічної компетентності, розвинутим творчим мисленням, спроможних постійно нарощувати науково-теоретичний потенціал і набувати практичного досвіду в умовах інтенсивного розвитку засобів сучасної збройної боротьби, змін її форм і способів ведення. Актуальною проблемою вищої школи, в т.ч. вищої військової

школи, в цьому контексті залишається проблема адаптації випускників Національного університету оборони України, як викладачів вищих військових навчальних закладів (далі – ВВНЗ), до науково-педагогічної діяльності.

Результати теоретичних та емпіричних досліджень вчених – філософів, психологів, педагогів, соціологів – дозволяють розглядати проблему адаптації фахівців до професійної діяльності на основі системного підходу [2; 9; 10]. Безпосередньо проблема професійної адаптації майбутніх викладачів університетів і вищих військових навчальних закладів науковцями не досліджувалася. Тому метою даної статті є обґрунтування соціально-психологічних основ професійної адаптації викладачів до умов науково-педагогічної діяльності у ВВНЗ.

Оскільки поняття “розвиток” вбирає в себе зміст та форми стратегії життя, то сутність адаптації можна визначити як певну тактику, яка дозволяє усьому живому, у тому числі людині, засвоювати зміни і на цій основі саморозвиватися. Як вважає Т. Вершиніна, соціальна адаптація є процесом „вживання” індивіда в середовище, що передбачає: входження в середовище, прийняття та засвоєння норм та цінностей, взаємодію суб’єкта з середовищем для найбільш повного задоволення спільних інтересів [1, с. 64]. На наш погляд, професійна адаптація може характеризуватися не тільки пристосуванням, але і провадженням особистістю активної діяльності, засвоєнням професійних і соціальних функцій, активним включенням в життя колективу.

Як вважає В. Мерлін, оптимальна адаптація особистості до професійної діяльності досягається лише в тому випадку, коли вона відповідає найбільш глибоким узагальненням, активним і стійким її властивостям: рівень пристосування особистості до діяльності тим вищий, чим більше відповідає соціальним потребам, нормам, задовольняє особистість; чим є успішнішою та сприяє її розвитку [8, с. 92]. Як свідчить наше спостереження, ці ознаки тісно пов’язані між собою. Якщо діяльність недостатньо успішна, то негативна оцінка може стати джерелом стану глибокого незадоволення особистості. Якщо особистість не задовольняє її діяльність, то це може призвести до низької продуктивності праці. Тому емоційне самопочуття, на нашу думку, є однією з базових характеристик адаптованості особистості до професійної діяльності.

Б. Коган виділяє у процесі адаптації як внутрішню адаптацію (повне внутрішнє пристосування індивіда до норм, звичаїв, поглядів, поведінки оточення), так і зовнішню адаптацію

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

(приспосовування формальне, коли в поведінці зберігається внутрішня автономія) та фактичну – успішну адаптацію за рахунок змін, які відбуваються в особистості. Крім того, на думку вченого, вона може бути як активною – за рахунок самостійної та свідомої діяльності, так і пасивною – в результаті впливу зовнішніх позитивних факторів, або спостерігатися псевдоадаптація, що характеризується зміною відносин з оточенням в результаті сприятливих життєвих ситуацій [4, с. 26-28]. І. Кряжева та О. Зотова вважають професійну адаптацію складним та внутрішньо суперечливим процесом вrostання фахівця у різні структурні елементи професійного середовища для виконання ним певних функцій, з одного боку, а з іншого – суб'єкт сам виступає засобом його трансформації [6, с. 43].

Доцільно означити адаптивні стратегії поведінки особистості в професійній діяльності, які можуть бути реалізованими відповідно в трьох основних структурних компонентах соціально-професійного середовища: сукупності технологічних, соціально-психологічних та особистісних факторів.

Технологічна адаптація, на нашу думку, відіграє важливе значення в професіоналізації фахівця. Це підтверджується дослідженням А. Котляр та М. Талалай, які визначають професійну адаптацію як пристосовування людини до умов діяльності [5]. Структура такого виду адаптації складна. Як вважає Т. Вершиніна [1, с. 64], адаптація на різних етапах неоднакова за своїми проявами. Якщо в ній домінує суб'єкт, то це – активна адаптація, якщо середовище – реактивна. Необхідно зауважити, що найбільш типовим є активно-реактивний тип адаптації, і як результат – технологічна ідентифікація, сутнісною характеристикою якої є ототожнення інтересів фахівця та колективу.

Процес професійної адаптації тісно пов'язаний з її соціально-психологічними аспектами: формування системи ставлення фахівця до професійної діяльності, до колективу. Соціально-психологічну адаптацію, на наш думку, доречно розглядати на трьох рівнях: загальної адаптації особистості до професійної діяльності, колективу; соціально-психологічної адаптації в умовах безпосереднього міжособистісного спілкування та соціальної психології особистості як такої. Зокрема І. Кряжева розглядає соціально-психологічну адаптацію особистості як входження людини в систему внутрішньогрупових відносин, пристосовування до цих відносин, вироблення зразків мислення та поведінки, які відображають систему цінностей та норм колективу,

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

набуття і розвиток умінь, навичок міжособистісного спілкування [7, с. 54-56]. Тому для адаптації у новому соціальному середовищі важливим є вміння особистості швидко знаходити своє місце у спільній діяльності, можливості для виявлення власних бажань та інтересів. В процесі соціально-психологічної адаптації можна виділити декілька етапів. Перший – зовнішня переорієнтація – ознайомлення фахівця зі змістом діяльності, критеріями оцінки дій, зразками поведінки тощо. Другий – етап організації – фахівець визначає головні елементи нової системи цінностей. На третьому етапі – етапі “акомодації” – фахівець сприймаючи систему цінностей колективу, дещо змінює власну систему цінностей. Асиміляція, як четвертий етап професійної адаптації, характеризується якомога повним пристосуванням до колективу, ідентифікацію з новою групою. Суб’єктивно для викладача соціально-психологічна адаптація відображається у почутті єдності з колективом, корисності для нього. Найбільш оптимальним для самопочуття науково-педагогічного працівника є те, що не тільки він визнає систему цінностей, орієнтацій та поглядів педагогічного середовища, але разом з тим колектив визнає і враховує його особистісні цінності. Таке задоволення взаємовідносинами у колективі буде досягнуто тоді, коли викладач використовує головний засіб цього елемента професійної адаптації – спілкування. Такі важливі показники, як вміння налагоджувати ділові зв’язки, відпрацювати систему взаємопорозуміння та взаємодопомоги, легкість та доступність спілкування реалізуються у процесі науково-педагогічної діяльності. В результаті адаптаційного процесу формується ціннісно-орієнтаційна єдність науково-педагогічного працівника та колективу.

Важливим компонентом професійної адаптації є також особистісна адаптація. Домінуючий вплив на процес, характер професійної адаптації здійснює відповідність „мотиваційного ядра” особистості змісту, меті та умовам діяльності. Успішній адаптації особистості сприяють деякі риси її характеру. Вік, стать, рівень загальної освіченості та інші соціально-демографічні характеристики активно впливають на процес адаптації. Роль в адаптації вказаних факторів виявляється у співвідношенні з конкретними умовами та обставинами. Особистісна адаптація характеризується розумінням важливості та необхідності науково-педагогічної діяльності як для суспільства, так і для самого викладача, знаходження особистих перспектив. Суб’єктивно особистісна адаптація відображається як розуміння власного педагогічного зростання, самоусвідомлення професійно важливих

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

якостей, професійна самоактуалізація, прагнення до інтелектуального, морального самовдосконалення.

Дослідження особливостей адаптації викладачів до діяльності, на нашу думку, повинно ґрунтуватися на загальноприйнятих уявленнях про професійну адаптацію, яка залежить від зовнішніх умов, якісного складу колективу кафедри, факультету, індивідуально-психологічних властивостей особистості, умов науково-педагогічної діяльності та інших факторів. Так, на науково-педагогічних працівників ВВНЗ крім обов'язків, передбачених статтею 51 Закону України “Про вищу освіту”, покладено й такі: знати вимоги нормативних документів з організації навчально-виховного процесу, освітньо-кваліфікаційної характеристики, зміст освітньо-професійних програм, програм (робочих програм) навчальних дисциплін, роль та місце навчальних дисциплін, з яких вони проводять заняття; здійснювати на високому професійному рівні навчальну та методичну діяльність зі своєї навчальної дисципліни, об'єктивно оцінювати знання та вміння слухачів (курсантів); своєчасно і якісно розробляти навчально-методичні матеріали з навчальних дисциплін, з яких вони проводять заняття; здійснювати методичне забезпечення самостійних занять слухачів (курсантів) з навчальних дисциплін; вести наукові дослідження, брати участь у впровадженні їх результатів у військах (силах) та у навчальному процесі; керувати військово-науковою роботою слухачів (курсантів); вивчати і впроваджувати в процес навчання і виховання слухачів (курсантів) досвід бойової підготовки військ (сил), передовий педагогічний досвід; здійснювати в ході навчально-виховного процесу виховання слухачів (курсантів); забезпечувати захист інформації, що становить державну таємницю [11]. Крім того, підготовка офіцерів, призначених у ВВНЗ безпосередньо з військ на посади науково-педагогічних працівників, повинна здійснюватися в спеціальних групах, а допуск їх до науково-педагогічної роботи відбуватися після навчання на відповідних курсах, а підвищення кваліфікації – під час проведення ними всіх видів навчальних занять, методичної та наукової роботи, під час занять з професійної підготовки, а також у процесі самостійної роботи з удосконалення військових і спеціальних знань. Для безпосереднього керівництва і надання допомоги таким науково-педагогічним працівникам призначається керівник із числа досвідчених науково-педагогічних працівників (професорів, доцентів, старших викладачів) [3].

Отже, специфіка професійної адаптації викладача

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

визначається тим, що її результати вимірюються опосередковано результатами науково-педагогічної діяльності. Чим вищий рівень професійної адаптації викладача, тим швидше зростає його педагогічна майстерність та вміння, тим повніша його віддача і вплив на особистість слухача (курсанта). Процес його професійної адаптації відбувається в специфічних умовах діяльності науково-педагогічного колективу та власної професійної діяльності.

Слід зазначити, що структурно-номінативний підхід дозволяє вивчати професійну адаптацію викладача, знаходити взаємозв'язки між структурними елементами цього процесу, виділяти показники, які детермінують ці зв'язки. Результат адаптації науково педагогічного працівника пов'язаний, перш за все, з реалізацією мети діяльності – набуття педагогічної майстерності, виробленням стійкого позитивного ставлення до педагогічної діяльності, особистісної самореалізації, ціннісно-орієнтаційною єдністю з науково-педагогічним колективом. Необхідно враховувати і те, наскільки результат професійної адаптації викладача наближається до соціально-визначеного оптимуму – злиття образу “Я” з образом “Професія”, а це означає, що оптимальним є не кінцевий, а проміжний етап, тобто процес наближення може відбуватись безперервно та тривало.

Велике значення має ступінь готовності викладача до адаптування. З одного боку, адаптація має вплив на формування викладача як особистості, а з іншого – характер адаптаційного процесу регулюється, спрямовується ним, залежить від особистісних якостей та властивостей. Від успіху та повноти оволодіння педагогічною діяльністю залежить самопочуття викладача, його впевненість у власних силах, рівень задоволення діяльністю, авторитет серед колег, бажання працювати творчо, з повною енергією. З іншого боку, від того як швидко увійде науково-педагогічний працівник у новий колектив і як його науково-педагогічний колектив сприйме, залежить його самовіддача в процесі педагогічної діяльності, відповідальність перед колективом, активність у вирішенні завдань. Особливістю такої моделі, на нашу думку, є те, що в якості об'єкта професійної адаптації визначається педагогічна ситуація розвитку науково-педагогічного працівника, тобто система відносин “викладач-слухач”, “викладач-викладач”, “викладач-керівник”, “викладач-колектив” тощо. Це “пусковий момент” для всіх динамічних змін, які характеризують розвиток особистості науково-педагогічного працівника протягом усього періоду адаптації і визначають форми, методи, напрями його діяльності. У запропонованій моделі

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

засобом досягнення таких новоутворень є специфіка науково-педагогічної діяльності, що зумовлює основні зміни у психічних процесах, психологічних станах на даному ступені розвитку особистості викладача.

Механізм професійної адаптації спирається на внутрішні особливості адаптаційного процесу, адекватно їх відображає. Механізмом професійної адаптації викладача є професійно-педагогічна ідентифікація, як об'єктивний механізм перетворення соціальних стереотипів. Цілісну картину його адаптації можна уявити у системній моделі цього процесу. Такий підхід, на нашу думку, дозволяє визначити об'єкт професійної адаптації, яким є нова соціальна ситуація розвитку викладача; психологічний механізм суб'єкта адаптації – професійно-педагогічна, колективно-групова, емоційна ідентифікація особистості; позиції психологічного змісту адаптації (технологічні, соціально-психологічні, особистісні елементи професійної адаптації); структурні елементи, об'єктивні (характер, умови, режим діяльності, рівень спілкування в колективі та система заходів для самореалізації викладача) та суб'єктивні (почуття задоволення діяльністю, почуття єдності з колективом, усвідомлення власних професійно важливих якостей, індивідуально-типологічні властивості, професійна актуалізація) фактори; засоби адаптації (науково-педагогічна діяльність, спілкування, творча активність) та її результати (професійна майстерність, ціннісно-орієнтаційна єдність з колективом, набуття особистісно-професійної самосвідомості). При цьому професійна адаптація викладача виявляє себе у формуванні адекватного розуміння ситуаційної та бажаної реальності, у результаті чого формується особистісне новоутворення – злиття образу “Я” з образом “науково-педагогічний працівник”.

Таким чином, аналіз психолого-педагогічної літератури, результатів діяльності науково-педагогічних працівників показав, що проблема професійної адаптації є актуальною та потребує подальшого дослідження. Вирішення завдань, пов'язаних з удосконаленням підготовки науково-педагогічних кадрів, перебуває в прямій залежності від адаптації їх до науково-педагогічної діяльності. Професійне становлення викладача університету і вищого військового навчального закладу необхідно розглядати в динаміці на інтуїтивному, репродуктивному, репродуктивно-творчому, творчо-репродуктивному, творчому рівнях. В основі кожного з них лежить відповідний ступінь підготовленості майбутнього викладача.

Перспективними напрямками подальших досліджень у даному питанні можуть стати проблеми формування готовності викладачів до науково-педагогічної діяльності, обґрунтування соціальних, психологічних, професійних і особистісних умов скорочення термінів їх адаптації, оптимізації професіоналізації науково-педагогічних працівників, встановлення чинників професійної дезадаптації викладачів університету та вищого навчального закладу, означення шляхів і способів управління процесом професійної адаптації тощо.

Література

1. Вершинина Т. Н. Взаимосвязь текучести и производственной адаптации рабочих / Т. Н. Вершинина. – Новосибирск, 1986. – 123 с.
2. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: наук.-метод. посіб. / І. А. Зязюн. – К.: МАУП, 2000. – 312 с.
3. Інструкція про організацію освітньої діяльності у вищих військових навчальних закладах Збройних Сил України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України. – Наказ Міністерства оборони України та Міністерства освіти і науки України. – 2005. – № 221/217.
4. Коган Б. М. Стресс и адаптация / Б. М. Коган. – М., 1980. – 96 с.
5. Котляр А. З. Молодые рабочие приходят на производство / А. З. Котляр, М. И. Талалай. – М., 1978. – 89 с.
6. Кряжева И. К., Зотова О. И. Методы исследования социально-психологических аспектов адаптации личности / И.К. Кряжева, О. И. Зотова // Методология и методы социальной психологии. – М, 1977. – 195 с.
7. Кряжева И. К. Социально-психологические аспекты адаптации личности / И. К. Кряжева // Комплексное изучение человека и формирование всесторонне развитой личности. – М., 1974. – 226 с.
8. Мерлин В. С. Пути приспособления личности к деятельности / В. С. Мерлин // Проблемы экспериментальной психологии личности: Ученые записки. – Пермь, 1970. – Т. 77. – Вып. 6. – С. 78-97.
9. Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз : монографія / [В. П. Андрущенко, І. А. Зязюн, В. Г. Кремень, С. Д. Максименко, Н. Г. Ничкало, С. О. Сисова та ін.]; за ред. В. Г. Кременя. – К.: Наукова думка, 2003. – 853 с.
10. Ничкало Н. Г. Неперервна освіта як філософська та педагогічна категорія / Н.Г. Ничкало // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2001. – Вип. 1. – С. 9-22.
11. Положення про вищі військові навчальні заклади. – Наказ Міністерства оборони України. – 2004. – № 221.

Юрий Красильник

Социально-психологические основы профессиональной адаптации преподавателя университета и высшего военного учебного заведения

Аннотация. В статье обоснованы социально психологические факторы профессиональной адаптации преподавателя к условиям научно-педагогической деятельности в высших военных учебных заведениях, раскрыты адаптивные стратегии поведения и пути их реализации в совокупности технологических, социально психологических и личностных компонентов.

Ключевые слова: профессиональная адаптация преподавателя, социальная адаптация, технологическая адаптация, личностная адаптация, профессионально-педагогическая идентификация.

Yriy Krasilnik

Social-psychological bases of professional adaptation of teacher of university and higher military educational establishment

Summary. In the article grounded socially psychological bases of professional adaptation of teacher to the terms of pedagogical activity in higher military educational establishments, adaptive strategies of conduct and ways of their realization are exposed in the aggregate of technological, socially psychological and personality factors.

Key words: teacher professional adaptation, social adaptation, technological adaptation, personal adjustment, vocational and teacher identification.

УДК 371.214

**Анатолій Падалко,
м. Луцьк**

**ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ
ІНЖЕНЕРІВ-ЕЛЕКТРИКІВ
У ТЕХНІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ**

Стратегія розвитку сучасного українського суспільства в умовах соціально-економічних реформ об'єктивно потребує підвищення вимог до освітньої системи та професійної підготовки фахівців високої кваліфікації. Нові завдання, поставлені державою